

καὶ τὰς κατιδίαν μελέτας; ὅλα ταῦτα τὰ ἐρωτήματα μᾶς ἀποκαταντῶσιν εἰς τὸ προῤῥηθὲν ἀνωτέρω τὸ,

Πῶς πρέπει νὰ ἐκτεθῶσι τὰ Γεωγραφικὰ βιβλία καὶ οἱ πίνακες, τὰ πρὸς διδασκαλίαν τῶν νέων ἀφορῶντα.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀποδεχθεῖσαν, καὶ εὐελπίσως ἀναντίρρητον δόξαν προκύπτουσι δύο γενικά αἰτήματα: 1) Ὅτι πρέπει αὐτὰ νὰ διαιρῶνται εἰς τοσαύτας περιόδους, ὅσας μέλλει ὁ μαθητὴς νὰ μελετήσῃ, καὶ 2) ὅτι πᾶσα περίοδος πρέπει νὰ ἔχη ἕκθεσιν ἀνάλογον.

Πρώτην περίοδον ἐδῶ δὲν ἐννοῶ τὰς τυχούσας ἐρμηνείας τῶν συγκεχυμένων γνώσεων, μετὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀρχηνᾶ πᾶσα παιδικὴ διδασκαλία (*) ἀλλ' ἐννοῶ μίαν συνεχῶς προβαίνουσαν συστηματικὴν παράδοσιν. Ὁ Μαθητὴς πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχη τινὰς προηγουμένης γνώσεις, καὶ ὅταν ἀρχηνᾶ νὰ διδαχθῇ τὴν πρώτην περίοδον. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο, τοῦλάχιστον εἰς τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν οὔτε πάντοτε τυχαίνει, οὔτε τὸ

*) Συγκεχυμένας γνώσεις ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς, τὰς περιεχομένας ἀρχοειδεῖς ἐρμηνείας τῆς Γεωγραφίας, εἰς τὰς μεθοδικὰς παιδαγωγίας.

μέτρον αὐτοῦ προσδιορίζεται, καὶ μάλιστα οὔτε εἰς ὅλους τοὺς μαθητὰς εἶναι ἴσον, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει μήτε ὁ διδάσκαλος, μήτε τὸ διδακτικὸν βιβλίον νὰ ἀποβλέπη τελείως εἰς τοῦτο· ἀλλ' ὅλη ἡ γεωγραφικὴ σειρά νὰ ὑπολαμβάνεται, ὅτι ἔγινε διὰ μαθητὰς, οἵτινες δὲν ἔχουν καμμίαν εἶδησιν τῆς Γεωγραφίας· διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ γνώσεις, αἱ ὅποιαι πρέπει νὰ ἐρμηνευθῶσιν εἰς αὐτὴν τὴν κλάσιν, ἔπεται νὰ περιέχωνται ἐντελῶς εἰς τὸ βιβλίον.

Εἰς πᾶσαν περίοδον δὲν εἶναι γενικῶς μόνον ἀναγκαῖα βιβλία καὶ πίνακες, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς παῖδας, καὶ διὰ τοὺς διδασκάλους εἰς πᾶσαν περίοδον χρειάζονται ἄλλα βιβλία, καὶ ἄλλοι πίνακες· διὰ μὲν τοὺς παῖδας: ἐπειδὴ ἡ περιέργεια αὐτῶν, καὶ ἡ ἀνήσυχος ὄρασις ἀποκαθιστᾷ ἀδύνατον εἰς τὸν διδάσκαλον, τὸ νὰ προσηλώσῃ τὴν προσοχὴν αὐτῶν μόνον εἰς τὰ διὰ τὴν πρώτην περίοδον διωρισμένα ἀντικείμενα, καὶ νὰ τὴν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὰ λοιπὰ, τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὰ ἀναὰ χεῖρας βιβλία καὶ πίνακας· διὰ δὲ τοὺς διδασκάλους: ἐπειδὴ συναρπάζονται ὑπὸ τῆς δαψιλείας τῆς ὕλης, καὶ μεταβαίνουσιν εὐκολώτερα ἀπὸ τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο, ἕως οὗ τελευταῖον ὑπερπηδῶντες τὰ φυσικὰ ὅρια τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαρίων, ἐμβαίνουσιν εἰς τὴν εὐρύχωρον πεδιάδα τῆς Γεωγραφίας, ὅπου τὰ παιδιά ἀκούουσι μὲν πολλὰ, πλὴν ὀλίγα μανθάνουσιν.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῶν τελευταίων, ἥτοι τῶν πινάκων: διότι εἶναι τὸ ἀξιολογώτατον βοηθητικὸν μέσον, καὶ ὡς παρασατικοὶ τῶν τόπων πρέπει νὰ προηγῶνται, τὸ δὲ διδακτικὸν βιβλίον, ὡς περιγραφὴ αὐτῶν, νὰ ἔπεται καὶ νὰ ἐκτίθεται κατ' αὐτούς.

Τῆς πρώτης λοιπὸν περιόδου οἱ πίνακες πρέπει νὰ ἔχωσι τὰς ἐφεξῆς ιδιότητας.

1.) Ἐκάστος μεγάλος Εὐρωπαϊκὸς τόπος πρέπει νὰ ἔχη ἴδιον πίνακα: ἐπειδὴ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης δὲν μαυθάνει εὐκόλως ὁ μαθητὴς νὰ γνωρίζη τὰς Εὐρωπαϊκὰς πολιτείας, ὅχι διότι παριστάνονται εἰς αὐτὸν ὀλιγώτατα ἀξιοσημείωτα πράγματα — ἂν καὶ εἶναι δυνατὸν, εἰάν αὐτὸς ἔχη τὸ σύνθητες μέγεθος τῶν Γεωγραφικῶν Πινάκων, νὰ παραστήσῃ σχεδὸν ὅλα, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν πρώτην περίοδον. — ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν διδάσκαλον, νὰ περιορίσῃ τὴν ὄρασιν καὶ τὴν προσοχὴν τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸν τόπον, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται ὁ λόγος, καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπὶ τούτου ἐλευθέραν περισκόπησιν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν κάμνει χωρὶς νὰ δένεται μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ διδασκάλου· ἢ ἀφευκτος βλάβη, ἢ προξενουμένη ἐκ τούτου εἶναι προφανής. Συγχωρεῖται μόνον πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἐξόδων νὰ παρασαθῶσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Πίνακος ἐκεῖνοι οἱ τόποι, οἵτινες διὰ τὴν φυσικὴν

αὐτῶν συνέχειαν παριστάνονται δυσκόλως ἐπὶ ἰδιαιτέρων Πινάκων, οἷον: ἡ Σβεκία μετὰ τῆς Νορβηγίας, καὶ ἡ Ἰσπανία μετὰ τῆς Πορτογαλλίας· ἢ ἐν αὐτοῖς ἀποπλάνησις τῆς ὀράσεως εἶναι ὀλιγώτερον βλαβερὰ: διότι ὁ ἕνας τόπος κεῖται ἀμέσως μετὰ τὸν ἄλλον, καὶ μάλις εἰάν ἢ ἐρμηνεία τοῦ ἑνὸς γίνεται εὐθύς μετὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἄλλου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ Ἐλβετία, καὶ ἡ Οὐλάνδα ἀπαιτοῦσιν ἰδίους πίνακας: ἐπειδὴ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς Γερμανίας φαίνονται πολὺ μικρὰ, καὶ χάνονται ἀπὸ τὴν ὄρασιν.

2.) Αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ ἔχωσι τὸ σὺνηθες μέγεθος τῶν Πινάκων. Τὸ παιδίον ἐπειδὴ παίζει μόνον μὲ ἀντικείμενα μικρὰ, καὶ ἀγαπᾷ νὰ κρατῇ πράγματα μικρὰ, καὶ δύναται νὰ ἐπιθεωρῇ μόνον τοιαῦτα, δὲν δύναται νὰ συναθροίσῃ εἰς τὴν διάνοιάν του τὸ σχῆμα τῶν διεσκορπισμένων μερῶν, ἐπὶ τῆς τοσαύτης ἐπιφανείας τῶν μεγάλων πινάκων. Διὰ τοῦτο δυσκολεύεται νὰ διατηρήσῃ εἰς τὴν μνήμην του τὴν περιφέρειαν τοῦ τόπου, καὶ τὸν σύνδεσμον τῶν σποράδην ἀξιολόγων, καὶ αὐτὰ τὰ τόσον μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀφεσηκώτα ἀξιοσημείωτα, εἰς τὰ ὅποια διευθύνουν οἱ διδάσκαλοι τὴν προσοχὴν του, καὶ οὕτω ματαιοῦται πολλάκις κόπος καὶ καιρὸς πολὺς.

Ἐκτὸς ταύτης τῆς ἠθικῆς βλάβης, τῆς προξενου-

μένης ὑπὸ τῶν μεγάλων Πινάκων εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς, προξενεῖται ἔτι εἰς αὐτοὺς καὶ μία ἄλλη φυσικὴ βλάβη, τὴν ὁποῖαν πρέπει ὅλοι οἱ γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ παρατηρήσωσι προσεκτικῶς. Τὰ παιδιά μὴ δυνάμενα νὰ ἐπιθεωρήσωσι ἕνα μεγάλον Πίνακα, ἐπακουμβοῦσι καὶ ἐπικύπτουσιν εἰς τὰς τραπεζὰς, διὰ νὰ εὕρωσι τὸ ζητούμενον· αὐτὴ ἡ θλίψις τοῦ στήθους καὶ τοῦ σωμαχου, τὴν ὁποῖαν τὰ παιδιά εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μεγάλων Πινάκων μόλις δύνονται νὰ ἀποφύγωσιν, εἶναι ἐπιβλαβέστατη εἰς τὴν ὑγίαν, καὶ μάλιστα ὅταν διὰ τὴν φαινομένην εὐκολίαν τῆς τοιαύτης θέσεως τοῦ σώματος, συνεθίσωσι νὰ ἐγκύπτωσιν ὁμοίως καὶ εἰς τὰς ἄλλας τῶν ἐνασχολίας. Αὕτη μόνη ἡ αἰτία ἦτον ἱκανὴ νὰ παρακινήσῃ ὅλους τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀγαπῶντας τὴν ὑγίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ ἐμποδίσωσιν ἀφρεύκτως ἀπὸ αὐτὰ τὴν χρῆσιν τῶν μεγάλων Πινάκων.

3) Οἱ πίνακες πρέπει νὰ σχεδιάζωνται διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου, διὰ νὰ ὑποπίπτωσιν εἰς τὴν ὄρασιν εὐκρινέστερον, τὰ ἀνάλογα μεγέθη τῶν τόπων: ἐπειδὴ ἀλλέως αὐτὰ γίνονται πολὺ δυσπερίληπτα εἰς τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα οὔτε ἔχουσι πάντοτε πρόχειρον γενικὸν χάρτην, ἀλλ' οὔτε πρέπει νὰ ἔχωσι· πλὴν τοῦτο τὸ πρόβλημα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ ἀκριβέστερον μόνον εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς πολιτείας· ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ὄχι μὲ

ὀλίγην δυσκολίαν. Ἡ Εὐρώπη μόνη εἰς τὴν ἔσχε· διαζέτο διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου, ἤθελε φανῆ πολλὰ μικρὰ ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς ἡπείρους· ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἡ ἀξιολογώτατη, καὶ ἐκ τούτου πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν ὀρθὴν γνῶσιν τῶν ἀναλόγων μεγεθῶν τῶν πολιτειῶν αὐτῆς, διὰ τοῦτο εἶναι ἰκανοῦ, εἰς τὸ διδακτικὸν βιβλίον — εἰς τὸ ὁποῖον καὶ χωρὶς τούτου πρέπει νὰ προηγηθῆ ἡ ἐρμηνεία τῶν Πινάκων — δὲν λησμονηθῆ καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἐπιτόμου μέτρου, καὶ τὸ ἀπολελυμένον αὐτοῦ μέγεθος.

Τοῦτο καὶ ἄλλα παλλὰ ἐμποδίζουσι νὰ ἐκτελεσθῆ ἕνα ἄλλο πρόβλημα, δηλ: νὰ σημειωθῶσιν ἐπὶ τῶν τοιούτων Πινάκων τὰ ὕψη τῶν βουνῶν, τὰ πλάτη τῶν ποταμῶν, καὶ αἱ περιφέρειαι τῶν πόλεων ἀναλόγως, καθὼς κοινῶς γίνεται· ἂν καὶ ἀπολογούμενοι τινὲς διὰ τῆς πείρας λέγουσιν, ὅτι τὰ παιδία συνεθίζουσι νὰ καταμετροῦσι τὸ ἀληθὲς μέγεθος τῶν ἀντικειμένων, κατὰ τὴν ἀποδεδομένην αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ πίνακος ἔκτασιν, καὶ ὅτι αὐτὰ παραπονοῦντα πολὺ διὰ τοὺς μὴ παρισάνοντας τὰ τοιαῦτα Πίνακας, καὶ ὅταντις παρισάνῃ εἰς αὐτὰ τὴν ἀπάτην.

4) Οἱ Πίνακες δὲν πρέπει νὰ περιέχωσιν ἄλ-

λο, παρὰ τὰ ἀξιοσημείωτα ἀντικείμενα διὰ τοὺς παῖδας, τὰ ὅποια δύνανται νὰ μάθωσι, καὶ πρέπει νὰ ἐνθυμῶνται, δηλαδή νὰ μὴ ἐμπεριέχωσι καμμίαν Πόλιν, ἢ Ποταμὸν, ἢ Βουνὸν, ἢ ἄλλο τι, ὅπου δὲν ἀναφέρεται, οὔτε πρέπει νὰ ἦναι εἰς τὸ διδακτικὸν βιβλίον: ἐπειδὴ ὅταν οἱ Πίνακες παριστάνωσι πολλὰ ἀντικείμενα, τὸ δὲ βιβλίον τὰ ἀποσιωπᾷ, τότε κατασυγχίζεται τὸ λογικὸν τοῦ παιδίου, φθείρεται ἡ προσοχήτου, δὲν δύναται νὰ διακρίνη τὸ ἀξιοσημείωτον, καὶ οὕτω διαλύεται ἡ ἀγαλλίασις, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται, ὅταν ἀπολαμβάνη ταχέως τὴν ἐπιθυμίαν του: διότι αὐτὸ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀκόμη ἱκανὸν νὰ αἰσθάνεται τὴν ἡδονὴν, τὴν προξενουμένην μετὰ τὴν διασκέδασιν τῶν πολλῶν δυσκολιῶν, ἀτονεῖ εἰς τὰς δεινότητας, καὶ δειλῶς ὅσάκις βλέπει ὅτι ἐκτείνεται ἕνας χάρτης ἐμπροσθέν του μὲ ἀναρίθμητα ἀντικείμενα. Αὐτὸ ὅμως μεταβαίνει μὲ τὰ δάκτυλά του προθύμως καὶ προσεκτικῶς ἀπὸ ἕνα ἀξιοπαρατήρητον ἀντικείμενον εἰς ἄλλο, ὅταν ἐν τῷ μεταξύ δὲν ἐμποδίζεται ὑπὸ ἀγνώσων πόλεων, ποταμῶν, χωρίων, καὶ δασῶν: ἐπειδὴ πάντοτε νομίζει, ὅτι ἔφθασε τὸν ζητούμενον τόπον, καὶ ἐκ τούτου προχωρεῖ διηγετικῶς εἰς τὸ ἐμπροσθεν. Πασχίζουσι τινὲς νὰ βοηθήσουν ταύτην τὴν σύγχισιν, ὑποσημειοῦντες διὰ γραμμῶν τὰ ζητούμενα καὶ παρατηρητέα ὀνόματα, πλὴν αὕτη ἡ συνήθεια ὀδηγεῖ τοὺς παῖδας ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν, βλάπτει τοὺς

πίνακας, καὶ κάμνει πολλάκις τὰς λέξεις δυσαναγνώστους.

5) Ἐπὶ τῶν τοιούτων πινάκων δὲν πρέπει οἱτόποι νὰ ὑποδιαίρωνται εἰς ἐπαρχίας: ἐπειδὴ αἱ πολλάκις συνορικοί γραμμαὶ δυσκολεύουσι τὴν ὀρθὴν παράστασιν τῶν συνόρων τοῦ ὅλου, ἥτις μόνη εἰς τοὺς πρώτοπείρους εἶναι ἀναγκαία, καὶ συγχίζουσι τὸ σχῆμα τοῦ τόπου, ὅπου πρέπει νὰ παριστάνεται πρὸς τοὺς παῖδας ὡς μία μονὰς, διὰ νὰ δύνωνται, ὅταν θέλωσι, νὰ τὸ διακρίνωσιν ἀπὸ τοὺς λοιποὺς τόπους, καὶ νὰ τὸ παραβάλλωσι μὲ αὐτούς: οὔτε πρέπει νὰ γίνεται καμμία ὁμιλία περὶ τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τοὺς πρώτοπείρους: ἐπειδὴ τοῦτο καταβαρύνει τὸ παιδίον, ὥστε εἶναι κίνδυνος τὸ νὰ εἰπῆ τις πρὸς αὐτὸ τίποτε, διὰ νὰ μὴ ἔχη τὶ νὰ λησμονήσῃ: διότι πᾶσαν φοράν χάνει πρὸς τούτοις καὶ ἓνα τι ἀναγκαῖον.

6) Αὐτοὶ πρέπει νὰ περιέχωσι τόσα Γεωγραφικὰ ἀντικείμενα, ὅσα δύνανται νὰ παρασαθῶσι μὲ ἓνα τρόπον ἀρμόδιον, ἀβίασον καὶ ἡδονικὸν, χωρὶς νὰ βλάπτεται ἡ ὠραιότης αὐτῶν. Ἡ μεγάλη δυσκολία ἀπαντᾶται εἰς τὴν σημείωσιν τῶν προϊόντων, ἥτις κατὰ τὴν ἡμετέραν δόξαν δὲν πρέπει νὰ παραρραθῆ: ἐπειδὴ εἰς τὴν τεθῶσιν αὐτῶν τὰ τυχόντα σημεία, τότε προξενούσι τῷ μαθητῇ μίαν νέαν καὶ δεινότεραν δυσκολίαν: διότι ἡ συνεχὴς ἀναθεώρησις τῆς αὐτῶν σημασίας τὸν

φέρει εἰς ἀγανάκτησιν, καὶ θαυμάζει πῶς τὸ σημειούμενον πρᾶγμα δὲν ἔχει τινὰ ὁμοιότητα μὲ τὸ σημεῖον· ὅποιος ἐδίδαξε εἰς παιδία τοὺς Κρομικούς τῶν προϊόντων Πίνακας, αὐτὸς τὸ ἐξεύρει ἐκ τῆς πείρας. Μόνοι οἱ ἀριθμοὶ εἶναι παντάπασιν ἀνυπόφοροι· εἰ δὲ τὰ σημεῖα εἶναι εἰκόνες τῶν συμειουμένων προϊόντων, τότε προξενούσι βέβαια εἰς τὰ παιδία μεγάλην χαρὰν, πλὴν περιττῶς· ἐπειδὴ αὐτὰ θέλει ἀμελήσουσι διὰ τὰ τοιαῦτα μικρὰ σχήματα τὴν πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ ἀντικείμενα προσοχὴν αὐτῶν, καὶ θέλει καταγίνονται ἀκεραίας ὥρας τῆς διδασκαλίας εἰς αὐτὰ, καὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν θέλει ματαιωθῶσι τὰ ἄλλα, τὰ ἐπίσης ἀναγκαῖα. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν πρέπει νὰ ἀποβάλλωνται παντάπασιν ὅλαι αἱ περιτταὶ σολαὶ τῶν Πινάκων. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ ἐφευρεθῶσι διὰ τὰ προϊόντα τοιαῦτα σημεῖα, τὰ ὅποια νὰ μὴ εἶναι εἰκόνες τῶν σημειουμένων πραγμάτων, ἀλλὰ νὰ δύνανται νὰ ἐνθυμίζωσι διὰ τῆς φαντασίας, ἥτις μάλιστα ἐνεργεῖ εἰς τοὺς παῖδας, τὸ σημειούμενον πρᾶγμα. Τὸ ἔργον εἶναι δύσκολον, καὶ δὲν πλησιάζει εἰς ὅλα· εἰ ὅμως παρασθῆ ἄρμοδίως εἰς τὰ περισσότερα, τότε θέλει εἶναι τὸ ὄφελος πολὺ. Ἐν ὅσῳ τοιαῦτα δὲν ἐφευρεθῶσιν, ἴσως εἶναι κάλλιον νὰ ἐμμείνωμεν εἰς τὰ ἀπλᾶ σοιχεῖα, ἐξαιρουμένων τῶν μετάλλων, τῶν ὁποίων τὰ συνήθη σημεῖα, πρέπει νὰ σημειώνωνται διὰ πολλὰς αἰτίας.

7) Εἰς αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ γράφεται παντελῶς κανένα ὄνομα οὔτε τῶν τόπων, οὔτε τῶν περιρρέουσῶν αὐτοὺς Θαλασσῶν, οὔτε τῶν πόλεων, ἢ τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λοιπῶν· οὔτε νὰ σημειώνεται εἰς αὐτοὺς τίποτε, ὅπου δὲν πρέπει νὰ διδαχθῇ τὸ παιδίον. Ἐὰν δὲ ὁ διδάσκαλος κοπιάσῃ ὀλίγον τι περισσότερον, δὲν θέλει φανῆ δύσκολον εἰς τὸ παιδί νὰ σημειώῃ ἐκ τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχήματος τὰ ὀνόματα τῶν αντικειμένων, τῶν φαινομένων ἐπὶ τοῦ πίνακος, τὰ ὅποια καὶ εἰς αὐτὸν γραμμένα ὀνομασί, εὐρίσκονται ὅμως ὅλα εἰς τὸ βιβλίον. Βέβαια ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας εἶναι τὸ νὰ διατηρήσῃ τὸ παιδίον εἰς τὴν μνήμην του τὰ τῶν αντικειμένων ὀνόματα, πλὴν κάλλιον νὰ διδάσκεται ἐν ταύτῳ τὴν ιδέαν τῆς θέσεως καὶ τοῦ σχήματος μετὰ τῶν ὀνομάτων, παρὰ νὰ βλέπῃ γραμμένα τὰ ὀνόματα, καὶ νὰ δίδῃ ὀλιγωτέραν προσοχὴν εἰς τὴν θέσιν καὶ τὸ σχῆμα. Οἱ ἀντὶ τῶν ὀνομάτων γραφόμενοι ἀριθμοὶ ἐπὶ τῶν πινάκων δὲν προξενοῦσι τινὰ ὠφέλειαν· τοῦτο καταβαρύνει τὸ παιδίον μὲ τὴν ματαίαν ἐνασχολίαν, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ πρέπει νὰ μάθῃ τοὺς ἀριθμοὺς πρῶτον, διὰ νὰ εὐρίσκη τὰ ὀνόματα. Ἐὰν δὲ προβάλλῃ τις, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ προξενοῦσιν εὐκολίαν τῷ μαθητῇ, εἰς τὸ νὰ εὐρίσκη μὲ ὀλιγώτερον κόπον εἰς τοὺς πίνακας τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ βιβλίον ὀνόματα, τότε γίνονται ἕνας τυφλοσύρτης, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ μαθητὴς ἐλπίζων, ἀμε-

λει. Τὰ ἀοκτικά κοίχεια δὲν εἶναι κατ' οὐδὲν
τελειότερα : ἐπειδὴ αὐτὰ εὐκολύνουσι τὸν συμ-
περασμὸν, καὶ ὄχι τὴν μνήμην · καὶ τὰ δύο ἐμ-
ποδίζουσι τὸ νὰ ἐντυπωθῇ ἡ θέσις καὶ τὸ σχῆμα
εἰς τὴν μνήμην. Τὰ τοιαῦτα τότε μόνον γίνονται
σὺν λόγῳ, ὅταν ὁ πῦναξ περιέχη περισσότερα ἀν-
τικείμενα ἀπὸ τὸ διδακτικὸν βιβλίον, ἀλλὰ τοῦ-
το ἀπεδείχθη ἄτοπον.

8) Ἐγὼ παραιτοῦμαι ἀπὸ τῆ ἀξίωμα, ὅτι
σου ἔλεγον, ὅτι νὰ ἀρίνωνται οἱ Πίνακες ἀχρω-
μάτιστοι, ἢ τοῦλάχιστον μόνον τὰ σύνορα νὰ χρω-
ματίζονται ἀμυδρῶς, καὶ μάλιστα τὰ σύνορα ὁ-
λων τῶν τόπων διὰ τοῦ αὐτοῦ χρώματος: ἐπειδὴ
ἀντίκεινται εἰς τοῦτο πολλὰ γνόμια ἀνδρῶν, τῶν
ὁποίων τὰ φρονήματα σέβομαι εἰς ἕκρον. Δὲν ἀρ-
νοῦμαι, ὅτι διὰ τῶν χρωμάτων τὰ σύνορα τῶν
τόπων γίνονται ἐναργέστερα · ὅτι δὲ αὐτῶν τὸ
σχῆμα τοῦ τόπου γίνεται ἐμφαντικίτερον, καὶ ἐ-
πομένως γίνεται δρασιχωτέρα ἢ ἐντύπωσις τοῦ ὁ-
λου · καὶ ὅτι ἡ βλάβη αὐτῆς τῆς ζωτικῆς ἐντυπώ-
σεως μὲ τὸν καιρὸν ἐξουθενεῖται · ὅμως διὰ νὰ
ἐλαττωθῇ ὅπως οὖν αὕτη ἡ ἐντύπωσις κατ' ἀρ-
χάς, εὔχομαι πρῶτον νὰ χρωματίζονται οἱ πίνα-
κες μὲ λευκόθωρον βαφὴν, καὶ δεύτερον εἰς καθὲν
αὐτίτυπον ὁ αὐτὸς τόπος νὰ μὴ ἔχη τὸ ἴδιον
χρῶμα, ἀλλὰ νὰ δίδονται εἰς αὐτοὺς αἱ δυναταὶ
μεταβολαὶ τῶν χρωμάτων, διὰ νὰ δύναται τὸ
παιδίον, ὅταν παραβάλλῃ διάφορα ἀντίτυπα, νὰ

βλέπη ὀφθαλμοφανῶς τὸ ἀπροσδιόριστον τῶν χρωμάτων, καὶ νὰ συνεθίζη νὰ ἐννοῇ ἓνα τόπον μετὰ τὸ τυχὸν χρῶμα, καὶ χωρὶς χρῶμα. Ὁ κὺρ Προφῆσορ Ἐμπελιγ τοῦ ὁποῦ τοῦ ὀνόμα ἐκρῶνῶ μετὰ σέβας, εὐχαριστίαν καὶ ἀγάπην — προβάλλει ὡς ἓνα μεσαῖον δρόμον τὸ νὰ ἀφίνωνται οἱ χάρται ἀχρωματίσσοι εἰς τοὺς παιδάς, διὰ νὰ τοὺς χρωματίσωσι μόνοι. Βλέπω καὶ ἐγὼ καλῶς τὸ μεγάλο ὄφελος ταύτης τῆς μεθόδου, φοβοῦμαι ὅμως μήπως τὰ παιδία, μὴ ὄντα σθηθισμένα εἰς τὸν χρωματισμόν, φθείρωσι τοὺς Πίνακας μετὰ λάθη, ἢ σπύλους, καὶ οὕτω, μάλιστα εἰς παιδευθῶσι δι' αὐτὸ, νὰ τοὺς βλέπωσι μετὰ ἐχθρικὸν ὄμμα· ἐπομένως ἦτον χρεῖα κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του ἕκαστος νὰ εὕρισκῃ νὰ ἀγοράζῃ χρωματισμένους, ἢ ἀχρωματίσσοις Πίνακας.

9) Εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ σημειόνωνται ὀλίγαι τινὲς μοῖραι τὰ μήκους καὶ τοῦ πλάτους, ὅχι ἐπειδὴ κατ' ἀρχὰς εἶναι ἀναγκασία ἢ ἐρμηνεῖα τούτων, ἀλλὰ διὰ νὰ ὀδηγηθῇ τὸ παιδίον νὰ ἐρωτήσῃ τὴν ἐννοιαν αὐτῶν τῶν γραμμῶν, τὸ ὁποῖον δὲν ἐσυνείθισε νὰ βλέπη τι ἐπὶ τοῦ Πίνακός του, χωρὶς νὰ ἀκούσῃ τὴν ἐρμηνεῖαν του. Ἡ ἀπόκρισις τοῦ διδασκάλου πρέπει νὰ ἦναι ἀνάλογος μετὰ τὴν ἰκανότητα τοῦ παιδός· αὐτὸς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι αὗται χρησιμεύουσι διὰ νὰ διορίζηται ἡ θέσις τῶν τόπων ἀκριβῶς, καὶ εἰς τὸ ἐρχόμενον θέλει ἐξηγηθῶσι· διὰ τούτου ὅπως δῆπο-

τε θέλει θεραπευθῆ ἢ περιέργεια τοῦ παιδὸς πρὸς τὸ παρὸν — ἥτις ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἀφίναται παντελῶς ἀθεράπευτος — ἡδὲ προθυμία αὐτοῦ θέλει ἀποτείνεται πρὸς τὸ μέλλον. Ἐὰν ὅμως τὸ παιδίον εἶναι ἱκανὸν νὰ διδαχθῆ σαφέστερα, τοῦτο εἶναι μᾶλλον ὠφελιμώτερον : ἐπειδὴ εἶναι δύσκολον νὰ ῥηθῆ ἢ προσοχὴ τοῦ παιδὸς παρὰ καιρὸν εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς μαθηματικῆς, ἥτις μόνη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη : ἐπειδὴ διασαφοῖ ἀποδεικτικῶς τὰ θεωρήματά της, καὶ ἐνεργεῖ εἰς τὸν νοῦν ἀναντιρρήτως. Λοιπὸν ἡ περιέργεια τῶν μαθητῶν — ἥτις εἶναι τὸ δοκίμιον τοῦ σκεπτικοῦ πνεύματος, τοῦ ὁρμούντος πρὸς τὸν φωτισμὸν, καὶ ἀγαθῆ τύχῃ εἶναι τοσοῦτον συμφυῆς μὲ τοὺς παῖδας τῶν πεπολισμένων λαῶν — θέλει δώσει εἰς τὸν διδάσκαλον ἀναριθμήτους αἰτίαι, νὰ διερεθίζῃ τὴν κλίσιν αὐτῶν πρὸς αὐτὴν τὴν Βασιλίτισσαν τῶν ἐπιστημῶν. Πόση ὠφέλεια τότε γίνεται!

Ἀλλὰ ταῦτα ἄραγε μόνον εἶναι ἱκανὰ πρὸς τὴν σκοπούμενην ὀρθὴν ἔκθεσιν τῶν Πινάκων τῆς πρώτης Γεωγραφικῆς διδασκαλίας! εἶναι ἔτι δύο ὄχι ὀλιγώτερον ἀξιολογοὶ χρεῖαι, τὰς ὁποίας οἱ ὑπ' ἐμοῦ σχεδιασθέντες Πίνακες ἔχουσι κοινὰς μὲ ὅλους τοὺς λοιποὺς· αὗται δὲ εἶναι : ἡ ὀρθότης καὶ ἡ ὠραιότης. Τὸ πρῶτον ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων τόσο ἀναγκαῖον, ὥστε δὲν ἔχει χρεῖαν ἰδιαιτέρας δείξεως· μὲ ὀλιγώτεραν ἀκρίβειαν ὅμως ἐκπληροῦται τὸ δεύτερον, καθὼς ἡ καθημερινὴ πεί-

ρα τὸ ἀποδεικνύει · παρατήρησον μίαν φοράν τοὺς περισσοτέρους σχολαστικούς πίνακας, καὶ θέλει ἰδῆς πόσον ἄσχημοι, ἀκάθαρτοι καὶ ἀηδεῖς παριστάνονται εἰς τὴν ὄρασιν!

Τὸ σχεδιάσμα, ἡ ἐγγάραξις, ἡ ἐκτύπωσις, καὶ τὸ χαρτί εἶναι ὅλα δυσυχῆ · φαίνεται, ὅτι ὑπολαμβάνουσι, πῶς τὸ τυχὸν ἐργόχειρον εἶναι ἀρμόδιώτατον διὰ τοὺς παῖδας · ὅθεν δὲν φροντίζουσι τελείως, οὔτε περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν τεχνιτῶν καὶ τῆς ὕλης, οὔτε αὐτοὶ οἱ τεχνῖται καταβάλλουσι τὴν ἀνήκουσαν ἐπιμέλειαν, ὅταν ἐξεύρωσιν, ὅτι τὸ ἐργόχειρον εἶναι διὰ παιδία. Δὲν εἶναι λοιπὸν περιττὸν τὸ νὰ ἀπαιτηθῇ διὰ τοὺς Παιδικούς Πίνακας.

10) Εὐκρίνεια, καθαρότης, καὶ ὠραιότης, καὶ μάλιστα διὰ τὰς ἐφεξῆς ἀξιολόγους τρεῖς αἰτίας.

Δὲν εἶναι δυνατόν ἀφ' οὗ περάσῃ ὁ καιρὸς, νὰ κοσμηθῇ ἡ τῶν παίδων ἀρέσκεια, καὶ νὰ ἐμφυτευθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ αἴσθησις τοῦ ὠραίου, ἥτις εἶναι ἡ πηγὴ τῆς εὐγενεστάτης τέρψεως, καὶ περιέχει τὸ πρῶτον φῦτρον ὅλων τῶν ἠθικῶν καλῶν, τὸ ὁποῖον χωρὶς ἐκείνης δὲν δύναται ποτὲ νὰ ὠριμάσῃ μέχρι καρποφορίας · adde pulehrum bo-

πο (*) (ένωσον τὸ ὠραῖον μετὰ τοῦ ὠφελίμου).
 Ἡ καλὴ ἀρέσκεια εἶναι εἰς ὅλους τοὺς βαθμοὺς,
 καὶ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα ἀναγκαῖα · αὕτη δὲν
 εἶναι κανένα τεχνικὸν ἐπιτήδευμα, ἀλλὰ μία ἐ-
 ξάσκησις, ἣτις ἀποκτᾶται κατὰ μικρὸν διὰ τῆς
 συνεχοῦς θεωρίας τῶν ὠραίων ἀντικειμένων. Αὐ-
 τὴν λοιπὸν δὲν δύναται πλέον νὰ ἀποκτήσῃ τις,
 ὅταν γένηται τελείος ἀνὴρ διὰ τῆς μελέτης — ἐπει-
 δὴ τότε ἡ αἰσθησίς του εἶναι περιορισμένη, ἡ δὲ
 μελέτη τὸν διδάσκει νὰ αἰσθάνεται μόνον τὴν
 ὠφέλειάν της — ἀλλὰ σχηματίζεται κατὰ μι-
 κρὸν εἰς τὸν καιρὸν τῆς νεότητος, ὅταν ἔτι τὰ
 ἀνθρώπινα ὄργανα εἶναι τρυφερά, καὶ ἐπιδεκτικὰ
 πάσης ἐντυπώσεως · ὅταν ἀκόμη δὲν εἶναι ἐρρι-
 ζομένη καμμία πρόληψις, καὶ ἡ καρδία εἶναι ἔτι
 καθαρὰ καὶ ἀθώα. Πόθεν προέρχεται νὰ εἶναι ἀ-
 διάφορος ὁ Γερμανὸς εἰς τὰ δημόσια ἀρισουργήμα-
 τα, καὶ αἱ καταχρήσεις εἰς τὰς ὁποίας αὐτὰ ὑ-
 πόκεινται, τὰ ὁποῖα συμβάλλουσι πρὸς ἰδιαιτέ-
 ραν τινὰ ἀρέσκειαν; καὶ πόθεν ἐκ τοῦ ἐναντίου
 προέρχεται τὸ σέβας, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ λαὸς τῶν
 Ἰταλῶν φεῖδεται αὐτὰ τὰ δημόσια ἀρισουργή-
 ματα, τὰ ὁποῖα ἐκεῖ κανεὶς δὲν προφυλάττει,
 οὔτε ἐμποδίζει τὴν βλάβην αὐτῶν κανένα περί-

(*) Ἴδε τὰ περὶ τῆς αἰσθήσεως ἀξιώματα, καὶ τὴν
 χρῆσιν καὶ ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἐν τῷ Κάρλφ Δαβέρ-
 γη · ἐκδόσις τῆς Ἐρφοῦρτης τῷ 1791.

φραγμα ; ὅπου πολλάκις πρέπει νὰ κινήσῃ εἰς ἐρυθρίασιν ἡμᾶς τοὺς Γερμανοὺς, ὅταν παρίστανται εἰς τοὺς εὐθυμητικoὺς τόπους μας. Ὁ Ἴταλὸς συνειθίζει παιδιόθεν νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ὀρέγεται ὠραῖα σχήματα · ὁ δὲ Γερμανὸς δὲν ἔχει τινὰ προσοχὴν καὶ αἰσθησὴν πρὸς τὸ ὠραῖον : διότι αὐτὸ ἀποσιωπᾶται παντελῶς εἰς τὴν ἀνατροφὴν του. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀνατροφή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξαιρεῖται παντελῶς ὁ σχηματισμὸς τῆς καλῆς ἀρεσκείας, προξενεῖ τὰ διεφθαρμένα ἦθη καὶ τὴν βαρβαρότητα εἰς τὸν λαόν μας · ἓνα καφάλαιον μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ὅπου διευθύνεται κάκιςα ὑπὸ τῶν ἡμετέρων παιδαγωγῶν, καὶ εἰς τὸ ἰδικόν μας σύστημα τῆς ἀνατροφῆς παροραῖται παντάπασι. Ὅ,τι πρᾶγμα ἐγχειρίζεται εἰς τοὺς παῖδας πρὸς διδασκαλίαν, πρέπει νὰ ἔχη ἓνα ἀνάλογον βαθμὸν ὠραιότητος, ὅς τις εἶναι ἀναγκαῖος καὶ εἰς τοὺς γεωγραφικοὺς πίνακας. Ποτὲ δὲν δύνανται νὰ συγκριθῶσι τὰ γινόμενα δι' αὐτὰ ὑπερβολικὰ ἔξοδα μὲ τὴν ἐξ αὐτῶν προξενουμένην μεγάλην ὠφέλειαν. Ὅπου δὲ δὲν εἶναι ὁ τρόπος νὰ ἐγχειρίζωνται εἰς τοὺς παῖδας ἐργόχειρα ὠραῖα διὰ τὸ πολυδάπκνον, ἐκεῖ κρίνω συμφερώτερον νὰ ἀφίνωνται τὰ τοιαῦτα παντάπασι... Ἀλλὰ ποῖοι τάχα γονεῖς, εἰάν ἦναι καὶ ὀλίγον πολυέξοδον τὸ ἐργόχειρον, ἤθελε προκρίνουσι διὰ τὴν προφύλαξιν ὀλίγων χρημάτων, νὰ διαφθαρήῃ ἢ ὀρθῶς ἀρέσκεια τῶν ἰδίων αὐτῶν παίδων, ἐν ᾧ τὰ χρή-

ματα δέν εἶναι τιμιώτερα ἀπό τήν ἀνατροφήν αὐτῶν ;

Πρὸς τούτοις διὰ τῶν ὡραίων ἐργοχειρῶν δέν ἐμπνέεται μόνον ἡ ἀρέσκεια τοῦ καλοῦ εἰς τοὺς παῖδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἔφεσις τῆς μαθήσεως : ἐπειδὴ τὰ παιδία ἐπιχειροῦσι μὲ πολὺ μεγαλητέραν εὐχαρίστησιν ἓνα ἔργον, ὅταν εὐαρεσῶνται εἰς τὰ ἐγχειρίζομενα αὐτοῖς ἐργαλεῖα. Ὅταν οἱ Πίνακες ἔχωσι τὴν θεὰν εὐάρεσον, τότε ἀναμφιβόλως θέλει λαμβάνουσιν αὐτοὺς ἀνὰ χεῖρας μὲ μεγαλητέραν εὐχαρίστησιν · καὶ ἐπομένως θέλει σπεύδουσι μὲ ἰσχυροτέραν κλίσιν εἰς τὴν παράδοσιν, πᾶρὰ ὅταν ἡ θεὰ αὐτῶν δέν εἶναι θελκτικὴ.

Τελευταῖον τὰ παιδία συνεθίζουσι περισσώτερον εἰς τὴν καθαρότητα, ὅταν βλέπουν, ὅτι τὰ βιβλία των καὶ οἱ Πίνακες ἀξίζουσι νὰ προφυλάττωνται καθαρὰ · καὶ ἐπομένως θέλει συσέλονται νὰ λερῶνωσι ἓνα ὡραῖον βιβλίον, ἢ μίαν ὡραῖαν εἰκόνα. Ποῖος ἤθελε καταφρονήσῃ ποτὲ τὸ τοιοῦτον μέσον, ὅ,που διερεθίζει καὶ ἐνδυναμώνει εἰς τοὺς παῖδας τοῦ τὸ πνεῦμα τῆς εὐταξίας καὶ καθαρότητος, ὅ,που ἐνεργεῖ τόσο δραστικῶς εἰς τὴν τύχην τῆς ζωῆς ; — Οὕτω λοιπὸν διὰ τῆς ὡραιότητος τῶν Πινάκων ἀποκτῶσι τὰ παιδία τρεῖς ἀξιολόγους ἀρετάς.